

28 Şubat Postmodern Darbesi ve Sonraki Süreçte Üniversitelerin Rolü

The February 28 Postmodern Coup and the Role of Universities in the Subsequent Process

Mehmet Şirin BAKIR¹

Geliş Tarihi / Received: 15.05.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 13.06.2024

Tarihi / Published: 30.06.2024

ÖZET

Kuruluş amaçları arasında eğitim-öğretim hizmetleri, temel bilimsel araştırmalar ve toplumsal hizmetler olan yükseköğretim kurumları ülkemizde zaman zaman bu amaç ve misyonlarının dışına çıkmış, özellikle askeri darbelerde ordunun hizmetine girerek darbelere meşrulaştırıcı zemin hazırlamaya çalışmıştır. Türk siyasal hayatının darbe geçmişinde özel bir yeri olan 28 Şubat Postmodern Darbesi'nde yükseköğretim kurumları adeta orduyla işbirliği yaparcasına sürece dâhil olmuş ve bu sürecin etkili aktörleri arasında yer almıştır. Özellikle başörtüsü meselesi üzerinden toplumun belli bir kitlesiyle çatışma haline giren üniversiteler MGK'nın 28 Şubat 1997 tarihindeki toplantısında aldığı kararlara hizmet etmiştir. Başörtüsü yasağının yanı sıra ikna odalarıyla da gündeme gelen üniversiteler bu tutumlarıyla darbenin sivil ayağını oluşturan aktörler arasında yer almışlardır.

Anahtar Kelimeler:

Yükseköğretim, Üniversiteler, Askeri Darbe, Başörtüsü Meselesi.

Jel Kodları:

M01, M02, M03, M04, M05,

ABSTRACT

Higher education institutions, whose founding purposes include education services, basic scientific research and social services, have occasionally gone beyond these purposes and missions in our country, and have tried to prepare a legitimizing ground for coups by entering the service of the military, especially during military coups. In the February 28 Post-Modern Coup, which has a special place in Turkish political history and the history of coups, higher education institutions were involved in the process as if in cooperation with the military and were among the effective actors of this process. Universities, which came into conflict with a certain mass of society, especially over the headscarf issue, were almost in compliance with the decisions taken by the NSC at its meeting on February 28, 1997. In addition to the headscarf ban, universities, which came to the agenda with persuasion rooms, were among the actors that constituted the civilian pillar of the coup with these attitudes.

Keywords:

Higher Education, Universities, Military Coup, Headscarf Issue.

Jel Codes:

M01, M02, M03, M04, M05,

Atıf (Citation): Bakır, M. Ş. (2024). 28 Şubat Postmodern Darbesi ve Sonraki Süreçte Üniversitelerin Rolü. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 6(1), 16-26. Doi: 10.47138/jeaa.1483841

Giriş

Türk siyasal hayatındaki demokratikleşme çabaları Tek Parti döneminin sona ermesinden sonra hemen hemen her on yılda bir yapılan askeri darbe ve muhtıralarla sekteye uğratılmıştır. Her ne kadar demokrasiye vurulan darbe defacto olarak kısa süreliğine sürmüş olsa da etkileri bakımından daha uzun sürdüğünü söylemek mümkündür. Askeri darbelerin amaç ve yapılış tarzına bakıldığında (en azından söylemsel görüntü olarak) genelde siyasal istikrarsızlık ve ülkedeki kaotik durum gerekçe gösterilerek gerçekleştirilmiştir. 28 Şubat'ı diğer darbelerden ayıran en önemli özellik silah kullanılmamasının yanında irtica adı altında dindar kesime karşı yapılmış olmasıdır. Cumhuriyet kurulduktan sonra din kontrol altına alınmaya çalışılmış, ancak toplum devletin istediği bir din anlayışını benimsemeyerek devlet dini yerine devletten bağımsız bir din anlayışını tercih etmiştir. İşte tam da bu noktada devlet kendi koyduğu kurallar ve sınırlar dışında bir dinin yaşanmasını tehlike olarak görmüştür. 28 Şubat'ı din-devlet ilişkileri bağlamında okumak süreci anlamımıza yardımcı olacaktır, fakat salt din eksenli okumanın da sakıncaları olacağını belirtmekte fayda vardır. Çünkü her askeri darbe belli bir toplumsal kesime karşı yapılmış olsa da özü itibarıyla darbelerin insan doğasına aykırı yönü darbelerden halkın büyük bir kesiminin olumsuz yönde etkilenmesini beraberinde getirmiştir.

28 Şubat'ı gerçekleştiren irade, ülkedeki tüm insanlara kendi doğrularını dayattığı, kendi doğruları etrafında bir devlet ve toplum teşekkülü oluşturmaya çalıştığı bir düşüncenin tezahürüdür. Bu darbe diğer darbelerin aksine sivil inisiyatifi ortadan kaldıran, darbenin aktörleri tarafından topluma giydirilmeye çalışılan elbisenin hareket kabiliyetini oldukça daraltan ve etkisi uzun yıllar süreceği düşünülen bir darbedir. İnsan hakları ihlalleriyle başlayan ve irticayla mücadele adı altında başlatılan süreç toplumun tüm kesimlerini etkilemiş ve demokrasiye yapılan bu müdahale toplumun iradesine bir saldırı niteliği taşımıştır. Dönemin komuta kademesindeki askerlerin irticayla mücadele adını verdikleri bu süreçte irticanın ne olduğunu açıklama ve tanımlamada ortaya net bir fikir çıkmamıştır. Bu da irtica adı altında İslami kesimle mücadeleye dönüşmüştür.

Türk Silahlı Kuvvetleri sürecin geniş bir tabanda ilerlemesi için bir dizi brifing vermiş ve bu brifinglerde irticaya dikkat çekerek bunun nasıl bir tehlike olduğunu, sürece katmaya çalıştığı aktörlere anlatmıştır. Bu bağlamda 28 Şubat Postmodern Darbesi, önceki darbelerle göre silahsız yapılmasının yanı sıra Türk silahlı Kuvvetleri dışında diğer aktörlerin de sürece müdahil olduğu ve aldıkları karar ve eylemleriyle seçilmiş hükümete karşı hareket ettikleri bir darbedir. Bu çalışmamızda bu aktörlerden biri olan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve üniversiteler ele alınmış ve süreç içerisindeki etkileri incelenmiştir. Birinci aşamada üniversitelerin sürece etkileri bakımından darbecilerin darbeyi meşrulaştırma çabalarının sivil ayağını oluşturmaları, ikinci aşamada MGK kararlarının üniversiteler tarafından hayata geçirilmesidir.

1. Yükseköğretim Kurumları, Ortaya Çıkışı ve Tarihçesi

Ortaya çıkışı ve tarihsel süreç içerisinde Yükseköğretime baktığımızda ilk olarak Çin'de Han Hanedanı tarafından kurulan okullar karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra İskenderiye'de müze ve kütüphanelere, Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün XI. yüzyılda Bağdat'ta kurduğu Nizamiye Medresesi'ne, XIII. yüzyılda Kayseri'de kurulmuş olan Çifte Medrese'ye, Konya'daki Karatay Medresesi'ne, Erzurum'daki Çifte Minareli Medrese'ye rastlamaktayız. Çağdaş üniversitelerin ise XI. ve XII. yüzyıllarda Bologna, Paris ve Oxford Üniversiteleri ile Avrupa'da temelleri atılmıştır (Doğramacı, 2007, s.3).

Bologna Üniversitesi 1088 yılında öğrenciler tarafından kurulmuş ve üniversite eğitim kadrosunun ücretleri öğrenciler tarafından ödenmiştir. Öğrencilerin rolü bununla sınırlı kalmamış aynı zamanda rektörü seçen ve rektörlük görevini üstlenen yine öğrenciler olmuştur. Öğrencilerin bu tür rolleri günümüze kadar da devam etmiş ve halen İskoçya'nın hatırı sayılır bazı üniversitelerinde rektörler öğrenciler tarafından seçilmektedir (Doğramacı, 2007, s.3).²1150'de öğretmen loncası niteliğinde olan ve görevli maaşlarının kilise tarafından ödendiği Paris Üniversitesi, 1167 yılında devlet desteğiyle İngiltere'de kurulan Oxford üniversitesi Avrupa'da kurulan ilk üniversitelerdir (Antalyalı, 2007). Tekeli (2003) üniversiteleri; "*Ortaçağın Kilise Merkezli Üniversitesi, Ulus Devletler Dünyasının Üniversitesi ve Bilgi Toplumu Üniversitesi*" olarak üç genel aşama içerisinde değerlendirmiştir.

IV. ve XV. Yüzyıllarda Avrupa'da sayıları artan üniversiteler devlet başkanları ya da yerel yönetim birimlerince kurulmuştur. Bu üniversitelere belli bir özerklik tanınmış olmakla birlikte devletin müdahalesi belli düzeylerde olmuştur. Üniversitelere tanınan özerklik statüsü dini otoriteler ve yerel yönetimler tarafından müdahale edilmesini engellemek amacıyla taşımıştır (Öztunalı, 2009).

Türkiye'deki üniversitelerin tarihsel gelişimini cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak iki döneme ayırmak mümkündür. Anadolu'da görülen ilk eğitim kurumu Harran Akademisi olmuştur (Saklı ve Akbulut, 2017). 1845 yılında ise Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul Üniversitesi (Dar-ül Fünun) kurulmuş, ancak bu üniversite cumhuriyet döneminde

²Üniversitelerde öğrencilerin rektör ve üniversite yönetimini seçmedeki rolleri için bkz. İhsan Doğramacı: "Ortaçağdan Günümüze Rektör Seçimi ve Ataması", Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimi.

dönemin gereklerine ayak uyduramadığı gerekçesiyle 1933 yılında kapatılıp aynı yıl tekrar açılarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Üniversite kavramının ilk kez 1933 yılında kullanıldığı ülkemizde üniversiteler özerk bir kurum olarak faaliyet göstermemiştir. Bu dönemde ulus devleti temsil eden "Humbold Modeli" bir üniversite tasarımı amaçlanmıştır. İkinci köklü değişikliği 1946 yılında yaşamış olan üniversitelerimiz tüzel kişiliği kazanmış, bilimsel ve yönetsel bir özerklik alanı elde etmiş ise de tam anlamıyla yönetsel anlamda özerk bir yapı oluşturamamıştır. 1960 yılında yapılan değişiklikle özerklik geniş bir tanımlamayla anayasaya girmiş ve üniversiteler Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılarak yetkileri Üniversiteler Arası Kurul'a devredilmiştir. 1981 yılında ise bütün yükseköğretim kurumları 2547 sayılı yasa ile bir çatı altında toplanmış ve Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) otoritesine bağlanmıştır (Arap, 2008). Bu son düzenlemeyle birlikte Türkiye'deki yükseköğretim kurumları 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na bağlanmıştır (YÖK, 2007, s.44). Yükseköğretimin temel kurumu üniversitedir. Üniversitelerin başarısı yenilikçi bir yapıya sahip olmakla beraber, bu başarıyı sağlamanın yegâne koşulu da üniversitelere olan güvenin sağlanmasının yanı sıra özerk bir alanda faaliyet göstermelerine imkan sağlamaktır (YÖK, 2007, s.47).

1.2. Yüksek Öğretim Kurumlarının Amaç ve Misyonu

Kuruluş amacı ne olursa olsun herhangi bir örgüt veya kurumun faaliyetlerine devam ettiği müddetçe gerek kendilerine gerekse de çalışanlarına aktarmaları gereken belli hedefleri vardır (Ramazanoğlu ve Bahçeci, 2006). Bu hedeflerin neler olduğu ve örgütün kendini konumlandırmak istediği yerin tanımını açısından örgütler kendilerine has misyonlar belirler. Misyon genel olarak hem kişiler açısından hem de örgütler açısından değerlendirildiğinde üstlenilen özel görev olarak tanımlanmaktadır. Dinçer'e göre (1998) bir misyonun en önemli özelliği örgütün çalışanlarına ortak bir hedef belirlemesidir. Bu çerçeveden bakıldığında örgütlerin, çalışanlarının iftihar etmelerini sağlayacak hangi işleri yaptıklarını ve uzun yıllar sonra geriye doğru baktıklarında belli bir doyum sağlayacakları değerlerin neler olduğu gibi soruların cevabı bir örgütün misyonunu oluşturur. Erdem (2005) misyonu; bir örgütün kendine benzeyen diğer örgütlerden ayrılmasını sağlayan uzun vadeli görev ve amaçlar olarak tanımlamıştır.

Çalışmamızın kapsamı YÖK ve üniversiteler olduğu için bu örgütlerin hedeflerini öğrencilerine de aktarması gerektiğini belirtmek gerekir. Özellikle bir eğitim kurumu olan üniversitelerde öğrenciler ana unsur olmalarından dolayı bu durum daha da önemli hale gelmektedir. Doğramacı (2000) üniversitelerin fonksiyonlarını;

- Eğitim-öğretim
- Temel bilimsel araştırmalar
- Toplumsal hizmetler

Olarak üç kategoriye ayırmıştır.³ Gürüz (2001), bu belirlenen fonksiyonlar arasında birinin ağırlıklı olarak daha işlevsel olduğunu ve bu işleve göre örgütlendiğini belirtmiştir.

Ülkemizdeki yükseköğretim kurumlarının görev ve misyonlarına baktığımızda yukarıdaki işlevlere paralellik gösteren bir durum söz konusudur. 1982 Anayasası'nın 130. ve 2547 sayılı yasanın 4. maddesinde üniversitenin işlevleri başlıklı bölümde yukarıda belirtilen üç işlevin hedeflendiği görülmektedir. Ancak bunlar günümüzde iç içe girmiş haldedir (Ramazanoğlu ve Bahçeci, 2006). Bu paralellığe rağmen askeri darbelerde üniversitelerin görev ve misyonları dışında darbecilerle işbirliği yaptığı görülmektedir. Bunun en bariz örneğini 28 Şubat darbesinde görmekteyiz. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu konu somut örneklerle açıklanacaktır.

Oysa Başkan'ın (2000) üniversitelerin işlevleri hakkında ifade ettiği gibi, günümüz dünyasında bilgedeki artış ve yükseköğrenim görenlerin sayısında meydana gelen yükseliş yükseköğretim kurumlarının topluma yön verme sorumluluğunu artıran olgulardır. Bununla birlikte günümüzdeki çelişki ve paradoksların birçoğu da üniversitelerde bulunmaktadır. Yükseköğretimin gelişmesi, toplumun işlevlerini yerine getirmesi, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal olarak görevlerini yerine getirmesi gibi görevleri ortaya çıkmıştır.

2. Türkiye'de Askeri Darbeler ve Nedenleri

Türkiye'de modern anlamda asker-siyaset ilişkisi İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) ile başlamıştır. İTC, sahip olduğu dinamik yapı, örgütlenme şekli, arkasındaki ordunun gücü ve içerisinde var olan silahlı fedailerıyla orduyu siyasetin merkezine koymayı başarmıştır (Uyar, 2020). Orduyu siyasetin merkezine oturtan İTC ilk askeri darbeyi 1913'te Babıali Baskını olarak tarihe geçen olayla gerçekleştirmiş ve bunun sonucunda hükümeti ele geçirmiştir. Buna benzer durumlar Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine kurulan Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 27 yıllık Tek Parti iktidarı sonrası 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti 27 Mayıs 1960 yılında askeri darbeye yönetimden el çektilmiş, bunu 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi, 28 Şubat 1997 Postmodern Darbesi, 27 Nisan 2007 E-Muhtırası ve 15 Temmuz 2016 tarihinde FETÖ tarafından gerçekleştirilen askeri kalkışma takip etmiştir. Bu darbeler ve kalkışmalar ile ülkede

³ Bunlara ek olarak toplumsal değişmelere paralel olarak üniversitelerde yeni misyonlar gelişmiştir. Bunlar arasında konumuz açısından özellikle dikkat çeken hususlar; Kadın ve erkekler için eşit haklar, etnisite, kültürü, dini ne olursa olsun bütün bu gruplar arasında şiddet içermeyen, barışa ve anlayışa dayalı entelektüel ve ahlaksal gelişmeyi artırmak ve herkes için eğitim misyonuyla hareket etmektir. Daha fazla bilgi için bkz. Gülsüm Başkan, Yirmibirinci Yüzyılda Yükseköğretim Vizyon ve Eylem.

yerleştirilmeye çalışılan demokrasi sık sık kesintiye uğratılmış ve Türkiye'nin demokratik açıdan gelişimi sürekli engellenmeye çalışılmıştır.

1960 darbesinin ardından 1961 yılında Milli Birlik Komitesi tarafından Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) iç hizmet işleyişine ilişkin çıkarmış olduğu 211 sayılı İç Hizmet Kanunu ile TSK'nın bazı görevlerini şu şekilde belirtmiştir (Halit, 2005):⁴

- Türk yurdunu ve anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumak (35. Md).
- Harp sanatını öğrenmek ve öğretmekle vazifelidir. Bu vazifenin ifası için lâzım gelen tesisler, teşküller ve tedbirler alınır (36. Md).

İç Hizmet Kanunu'nun bu maddeleri darbeler zemin hazırlamış ve ordunun darbeleri meşrulaştırıcı gerekçeleri haline getirilmiştir. Bundan dolayı Öcal'ın (2009) da ifadesiyle Türkiye çok partili siyasal hayata geçtikten sonra neredeyse her on yılda bir askeri darbeye karşılaşmıştır. Bu darbeler bazen fiilen silah zoruyla el koyma şeklinde, bazen de muhtıra vermek suretiyle gerçekleşmiştir. Ancak bunlardan 28 Şubat'ın yeri ayrıdır. 28 Şubat diğer darbe süreçlerinden farklı gelişmiş, asker doğrudan silah kullanmak yerine öncesinde bir kamuoyu oluşturmuştur. Ordu devletin kurumlarını kendi isteği doğrultusunda mevcut seçilmiş yönetime karşı kullanmış ve bu yolla sonuca gitmeyi tercih etmiştir. Öcal (2009) Türkiye'deki askeri darbelerin meydana gelme sebeplerini şu şekilde gruplandırmıştır:

- Osmanlının geleneksel yapısının mirası
- Ordunun kendine has yapılanması ve niteliği
- Ülkedeki siyasi sistemin ve siyasetçilerin gelişmişlik seviyesi
- Dış faktörler
- Sosyolojik kültürel ve ekonomik nedenler

Uyar (2020) ise, Türkiye'de yapılmış olan askeri darbeleri iç ve dış dinamikler ekseninde ele almıştır. Uyar'a göre (2020), ekonomik istikrarsızlıklar, sağ-sol cepheleşmesi, laik-İslamcı kutuplaşması, milliyetçi ayrışmalar gibi faktörler darbelerin iç dinamiklerini oluştururken, ABD ve NATO etkisi de darbelerin dış dinamikleri arasında yer almaktadır. Uyar'ın ifadesine göre iç dinamiklere dış dinamiklerin eklenmesiyle birlikte darbeler gerçekleşmektedir.

Darbeler türü ne olursa olsun öncelikli olarak egemenlik hakkına, sonrasında ise sivil iktidara karşı gerçekleştirilen olaylardır. Darbeler seçimlerin bir önem taşımadığını, meclisin çok önemli bir organ olmadığını, siyasi partilerin programlarının ne olduğu ve ne içerdiğinin bir önemi olmadığını gösteren olaylardır. Bu aynı zamanda darbeyi gerçekleştiren iradenin istekleri doğrultusunda bir hareket alanı dışında hiçbir partinin iktidar olamayacağını diğer adıdır (Eğitim Bir-Sen, 2014, s.8).

Türkiye'de ordu yaptığı darbelerde kimi zaman belli grupların desteğini arama yoluna gitmiş, kimi zaman da kendini devletin asıl kurucusu ve kollayıcısı olarak gördüğünden doğrudan müdahale yolunu seçmiştir. Hangi durumda olursa olsun ordu her zaman bu müdahalelerini meşru görmüştür (Tunahan, 2015). Ancak 28 Şubat Postmodern Darbesinde ordu müdahaleyi sadece kendi nezdinde meşru görmesinin dışında ayrıca bir kamuoyu desteği oluşturmak için de çeşitli kurumların desteğini alma yoluna gitmiş ve bu yolla toplum nezdinde darbeyi meşrulaştırmaya çalışmıştır. Bu kurumlardan olan YÖK ve üniversiteler süreçte aktif rol oynamış ve darbeyi meşrulaştırma çabaları içerisinde bulunarak bir kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Bundan dolayı da YÖK ve üniversiteler Türk Silahlı Kuvvetleri ile birlikte hareket etmiş ve TSK tarafından kendilerine gönderilen kararları uygulamaya çalışmışlardır. Özellikle de başörtüsü konusunda Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) alınan kararları uygulama konusunda yeri geldiğinde çok sert müdahalelerde bulunmuşlardır.

2.1. 28 Şubat Postmodern Darbesinin Özelliği ve Darbeyi Doğuran Nedenler

Türkiye'de modernleşme merkez-çevre birlikteliği ile yürütülen bir süreç olmaktan tamamen uzak bir görüntü çizmiş, merkezi otorite çevreyi sürekli dışlar bir vaziyet içerisinde olmuştur. Ancak 12 Eylül darbesi sonrası yaşanan gelişmeler çevrenin merkeze yakınlaşmasıyla sonuçlanmış, farklı kimlikler merkeze yaklaşıncaya bu, merkezi otorite tarafından tehlike olarak görülmeye başlanmıştır. 28 Şubat'a giden süreçte merkeze yaklaşan en etkin kimlik, İslami kimlik olduğundan (Göle, 2000) bu kesim merkez tarafından irtica adı altında tehlikeli olarak etiketlenmiş ve süreç laiklik ekseninde bu kesime karşı başlatılmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi 28 Şubat darbesinin en önemli özelliği askerin yönetime doğrudan el koyma yerine böyle bir durumda yapılacak olanları sivil kurumlar aracılığıyla yapmış olmasıdır. Bununla ulaşılmak istenen hedef, biçimsel manada demokrasinin muhafazası ve siyaset alanının sakıncalı siyasi aktörler tarafından doldurulmasını engelleyerek bunun sürekliliğini ve kurumsallaşmasını sağlamak olmuştur. Bu nedendir ki süreç için Postmodern ismi kullanılmış ve irtica ile mücadele adı altında irtica ile irtibatlandırdıkları hükümete karşı mücadele amaçlanmıştır. Tüm bunlar bu darbeden ekonomik, sosyal ve siyasal olarak kimlerin etkilendiğini bize göstermektedir (Özipek, 2005, s.640).

⁴ Daha detaylı bilgi için bkz. 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu.

Refah-Yol hükümetinin yıkılmasına yol açan, askeri bürokrasinin ağırlıkta olduğu ve bunun yanında siyaset dışı güçlerin de süreçte aktif olarak yer alıp siyasetin yeniden şekillendirildiği bir darbe olan (Aktaran, Özipek, 2005, s.640; Erdoğan, 199, s.43) 28 Şubat sürecinin tam olarak ne zaman başladığı konusunda net bir tarih verilemese de sürecin RP'nin yükselişiyle başladığı söylenebilir (Akin, 2016). Bunun yanısıra Merkez-Sağ ve Merkez-Sol partileri arasında yaşanan parçalanmalar, 1994 yılında meydana gelen ekonomik kriz, laik ve İslamcılar arasında meydana gelen siyasi cepheleşme, Refah Partisi'nin laiklik ve Batı karşıtı söylemleri ile sekiz yıllık kesintisiz eğitim tartışmaları sürecin önemli gelişmeleri olduğunu söylemek mümkündür (Uyar, 2020). Bölükbaşı (2012), tüm bu nedenlerin ancak bir tetikleyici işleve sahip olabileceğini, asıl nedenler olarak “*Otantik Anadolu burjuvazisinin modern burjuvaziye meydan okuyacak kadar güçlenmesinde ve Milli Görüş'ün Soğuk Savaş döneminde siyasete gerektiği kadar uyum sağlayamamasında aramak gerektiğini*” söylemektedir.

28 Şubat'ı değerlendirdiğimizde bulunduğumuz konuma göre farklılıklar ortaya çıkmaktadır. “28 Şubat'ın aktörlerinden misiniz yoksa maliyetine katlananlardan mısınız?”, “Demokrasiyle iktidara gelmiş bir yönetimin dışarıdan müdahaleyle iktidardan olmasına karşı mısınız yoksa böyle bir durumun gerekli olduğuna inananlardan mısınız?” gibi birçok soru 28 Şubat'a bakışımızı değiştirmektedir. Bundan dolayıdır ki kimisine göre 28 Şubat demokrasiye balans ayarı, kimisine göre ordu dışındaki kurumların sürecin aktörü olarak kullanılmasından dolayı sivil bir darbe, kimisine göre de klasik darbelerde görülen meclisin kapatılmasının gerçekleşmemesi ve bir iki parti dışında parti kapatmalarının olmamasından dolayı bunun bir darbe olmadığı öne sürülmüştür (Kongar, 2000, s.89-112). Ayrıca 28 Şubat'ta daha önceki darbelerde görülen fiziksel şiddet uygulanmamış, psikolojik baskıyla belli bir kesim sindirilmeye çalışılmıştır (Özkaya, 2012, s.519). Durum ne olursa olsun özünde ülkeyi korumakla ve askeri faaliyetlerle vazifeli Türk Silahlı Kuvvetleri ile ülkede her zaman siyasal alanın şekillenmesinde elindeki bürokratik gücü kullanan laik kesim seçimle işbaşına gelmiş bir hükümete karşı harekete geçmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri; basın-medya kuruluşlarını, sermayeyi, sendikaları, yargıyı ve yükseköğretim kurumlarını sürecin içerisinde aktif olarak kullanmış ve bu kurumlar aracılığıyla silah kullanmadan darbeyi gerçekleştirmiştir. Silah kullanmadan bu kurumlar aracılığıyla kamuoyunu yönlendirerek darbeyi meşru bir zemine oturtmaya çalışan ordu, anayasal açıdan bir meşruiyet krizi oluşturmamış olsa da seçilmiş bir hükümeti dayatmalarla görevinden etmesi 28 Şubat'ı gerçekleştirenlerin demokratik ilkelere ve hukuk devleti anlayışına uygun hareket etmediğini göstermektedir.

2.2. 28 Şubat Darbesi'nde YÖK ve Üniversiteler

Türkiye'de askeri darbelerin hemen sonrasında oluşturulan ara rejimlerde otoriteye ilk hizmet eden kurumlardan biridir üniversiteler. Bunun nedenlerini incelediğimizde tarih bizi 1933 yılındaki Dar'ül Fünun tasfiyesine kadar götürmektedir. Bu tarihte yapılan tasfiyeyle birlikte üniversiteler bilim üreten kurumlar olmaktan çıkmış ve resmî ideolojinin yeniden üretilmesi için bir misyon yüklenmiştir. Bu nedenden dolayıdır ki bazı askeri darbelerde kendinden beklenen görevleri ifa etmiştir. Öncesinde yaşanmış askeri darbelerde olduğu gibi 28 Şubat Darbesi'nde de üniversiteler otoriteye hizmet etmiş ve kendinden beklenen görevleri yerine getirmiştir (Özipek, 2012, s.169-170). Yükseköğretim üyeleri, tarihsel süreç içerisinde yükseköğretim üyeleri darbecilere yol göstermiş ama aynı zamanda darbecilerden de darbe yemiştir. Örneğin 27 Mayıs İhtilalinde darbecilere ön ayak olma görevini akademisyenler yapmış, 12 Eylül darbesinde de akademisyenler üniversiteden atılmıştır (Memiş, 2019). Aslında bu durum Osmanlı'dan beri süregelen bir gelenektir. Askerin kazan kaldırmasında ilmiye sınıfı bunu meşrulaştırmaya çalışmış ve bu durum Cumhuriyet Türkiye'sinde de devam etmiştir.

28 Şubat sürecinin aktörlerinden biri olan YÖK, kuruluşundan itibaren sürekli tartışmaların odağında olmuştur. YÖK'ü dönemselsel açıdan incelediğimizde farklılıklar karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Kemal Gürüz'ün başkanlığı döneminde gerek üniversitelerin özerkliği konusundaki tartışmalar gerekse de dönemin hükümeti Refah-Yol ile yaşadıkları problemler YÖK'ün en tartışmalı hale geldiği dönemlerdir. Refah-Yol hükümeti döneminde üniversiteler, YÖK ve Cumhurbaşkanı ortak hareket ederek hükümeti baskı altına almaya çalışmıştır. Oysaki Refah-Yol hükümeti öncesinde YÖK ve üniversiteler arasında özerklik tartışmaları yaşanıyordu. Refah Partisi'nin Doğru Yol Partisi ile koalisyon kurmasıyla birlikte bu tartışmalar rafa kaldırılmış ve laiklik ekseninde işbirliği yapan YÖK ve üniversiteler hükümete karşı birleşmişlerdir. YÖK, üniversiteler ve Cumhurbaşkanı işbirliğiyle üniversitelerde başörtüsü yasağı uygulanmış, öğretim üyeleri ve öğrenciler fişlenmeye başlanmıştır (Gür ve Çelik, 2011). Süreçte aktif rol üstlenen YÖK ve üniversiteler gerek kamuoyu oluşturmak gerekse de öğrenciler üzerinden izledikleri yollarla 28 Şubat Postmodern darbesinin önemli bir aktörü haline gelmişlerdir.

Bu süreçte Turgut Özal döneminde atanmış olan muhafazakâr dindar rektörler görevlerinden alınmış, yerlerine katı laikçi ve dindar kesime karşı toleranssız rektörler getirilmiştir. Hatta bu rektörlerin en başta gelen misyonu tasfiye etme göreviydi. Öyle ki “irticayla mücadele için bilime ara verilmesi” gibi bir durum meydana gelmişti (Özipek, 2012, s.171-172). Üniversiteler sürece Aralık 1996'da dâhil olmaya başlamış, ilerleyen tarihlerde üniversiteler önce “Rektörler Deklarasyonu”, sonrasında da TÜRK-İŞ ile birlikte hükümete uyarı mahiyetinde miting düzenlenmiştir (Akin, 2016). 28 Şubat Darbesi'ni gerçekleştirenler yargı, bürokrasi, sivil toplum kuruluşları gibi YÖK ve YÖK'ün sıkı denetimine tabi olan üniversiteleri de yanına alarak darbeye meşruiyet zemini kazandırmaya çalışmışlardır.

2.2.1. Kamuoyu Oluşturma ve Yönlendirme

Askeri darbelerde hem Türkiye’de hem de dünyada bilinen klasik yöntemlerin aksine silah kullanmak yerine devletin önemli kurumlarını kullanmak suretiyle kamuoyu oluşturarak daha etkin bir yöntem kullanılmaya başlanmıştır. Artık ordu, halkın tepkisini çeken silahlı yöntemler yerine medya ve bürokratik yapıları kullanarak bu tür girişimlerini sürdürme yolunu seçmiştir (Öcal, 2009). Bu aynı zamanda içerde ve dışarıda “demokrasiden uzaklaşmadı” izlenimini uyandırmak için de başvurulan bir yoldur.

Tarihin belli zamanlarında ve belli toplumlarda işler kötüye gittikçe sürekli bir suçlu oluşturma yoluna gidilmiştir. Örneğin Ortaçağ Avrupa’sında büyücüler, Hitler Almanya’sında Yahudiler gibi. Bu suçlu/suçlular birçok kişi için düşman niteliğine sokulmakta ve ulus için büyük bir tehlike olarak gösterilmektedir. Bunlar ülkenin devamlılığı açısından da tehlikeli görüldüğünden karşılarında birleşmesi zorunluluk halini almakta ve ortadan kaldırılmaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Olaya bu çerçeveden bakıldığında Türkiye’de de bu yolla düşman ya da düşmanlar üretilmiş ve sorunların çözümü için düşmanın ortadan kaldırılması inancı bu yaratılan düşmana karşı harekete geçilmesine yol açmıştır (Öcal, 2009). Tam da bu noktadan hareketle 28 Şubat’a giden süreçte Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından kullanılan ve süreçte aktif rol alarak kamuoyu oluşturmak ve öğrenciler üzerinde baskı kurmak için devreye giren YÖK, Dural’a göre (1996) yasakçı politikalarından dolayı 28 Şubat’ın etkili aktörlerinden biri olmuştur.

2.2.2. Öğrenciler Üzerinden Sürece Müdahale

28 Şubat tarihli Milli Güvenlik Kurulu kararlarında eğitim-öğretimin yeniden dizayn edilmesi için alınan kararların uygulanması aşamasında YÖK ve üniversiteler devreye sokulmuştur. Bu kurumlar MGK kararları doğrultusunda hareket ederek yükseköğretime erişimde sınırlar getirmiştir. YÖK ve üniversiteler asli görevlerini bir kenara bırakarak ideolojik kararlar almış ve yasakların, baskıların, ideolojik tartışmaların odağı haline gelmiştir. Üniversiteleri baskı altına alan ve onları militarist birer kurum haline getirmeye çalışan YÖK dönemin en etkili aktörü olmuştur (Demir, 2008).

YÖK ve üniversiteler 28 Şubat sürecinde süreç yanlısı bir tutum takınarak hükümete karşı durmuş, Refah Partisi’nin başörtüsü hassasiyetine karşı üniversitelerin bu konudaki yasakçı tutumundan dolayı Refah Partisi ile üniversiteler arasında gerilime yol açmıştır. Üniversiteler bu yasakçı tutumuna bir de ikna odalarını ekleyerek süreçte aktif rol oynamıştır (Işık 2018). Üniversitelerde 28 Şubat sürecinin başörtüsü yasağı üzerinden başlaması aslında sürecin irtica üzerinden başlatılarak, bunun da en bariz bir şekilde kendini kılık kıyafet yasağıyla göstermesinin bir tezahürüdür (Eğitim Bir-Sen, 2014). Yasakçı zihniyetin en ateşli savunucuları olarak başı çeken bazı üniversiteler, ikna odaları kurarak başörtülü öğrencilerin başlarını açmaları için yoğun bir baskı uygulamışlardır.

Üniversite literatürüne bu dönemde giren ikna odaları, üniversite yönetimleri tarafından başı örtülü kız öğrencileri, başörtüleri ve eğitimleri arasında bir tercih yapma zorunluluğuna itmiştir (Eğitim Bir-Sen 2014: 7). Aynı dönemde İstanbul Üniversitesi sakallı ve türbanlı öğrencileri kampüse almamış, bunun üzerine içeri girmeye çalışan öğrencilerin içeri alınmaması için çevik kuvvet çağrılarak öğrencileri engellemeye çalışmıştır (Aktaran Çiftçi, 2022; Tezcan ve Yılmaz, 1997). Bu tür uygulamalarla dönemin üniversite yöneticileri eğitimde eşitlik ve herkes için eğitim ilkelerini kendi ideolojileri yüzünden ortadan kaldırmışlardır.

Bu konuda İstanbul Üniversitesi rektörü Kemal Alemdaroğlu, YÖK’ün 20 Şubat 1998 yılında yayınlamış olduğu Kılık Kıyafet Genelgesi’ne dayanarak rektörü olduğu üniversitede sakallı ve türbanlı öğrencilerin öğrenim göremeyeceğini belirterek öğrencilerle üniversite yönetimi arasındaki gerilimi tırmandırmıştır (Kocabaş, 1998, s.24-25).

28 Şubat sürecinde üniversitelerde sadece öğrenciler değil, akademisyenler de baskı altına alınmış ve birçok mağduriyetler yaşanmıştır. Görevinden uzaklaştırılan, soruşturmayla tabi tutulan ve gözetlenen birçok akademisyen bu süreçten etkilenmiştir (Özipek, 2012, s.73). Süreçte üniversitelerdeki özgürlük alanı kaybolmuş, resmi ideolojiye ters düşen çalışmalar engellenmiştir. Yaşanan bu atmosferde mekanizmanın bir parçası olmayı reddeden tüm akademisyenler hak ihlallerine uğramış, İslami kesimden olan akademisyenler bu durumdan daha çok etkilenerek mağdur edilmişlerdir (Özipek, 2012, s.170).

2.2.3. Üniversitelerin 28 Şubat Desteği: Başörtüsü Yasağı ve İkna Odaları

12 Eylül Darbesi sonrası kurulan YÖK, başörtüsünü yasaklamış daha sonra bu yasağı kaldırmıştır. Ancak bu yasak 7. Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından irtica bahanesiyle tekrar uygulamaya konulmuştur. Dönemin Başbakanı Turgut Özal’ın girişimleriyle bu yasak yasayla kaldırılmaya çalışılmış olsa da gerek Cumhurbaşkanı’nın vetoları gerekse de Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararları nedeniyle kısmi bir serbestlik dışında yasaklamalar devam etmiştir (Çiftçi, 2022). Bu yasaklamalar hukuki dayanaklardan yoksun olduğu gibi yasal dayanaklardan da yoksundur. Çünkü konuyla ilgili düzenlemelere baktığımızda karşımıza 1925 yılında çıkartılan “Şapka İktisası Hakkında Kanun” ile 1934 yılında çıkartılan “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun” çıkmaktadır. Her iki kanunda da başörtüsünün giyilemeyeceğine işaret eden herhangi bir emare bulunmamaktadır. Bu kanunların yanı sıra 1981 yılında çıkartılan “Milli Eğitim Bakanlığı ile Diğer Bakanlıklara Bağlı Okullardaki Görevlilerle Öğrencilerin Kılık Kıyafetlerine İlişkin Yönetmelik”te de ilgili okullar için yasaklama getirilmiştir. Yükseköğretim kuruluna bağlı özerk statüdeki üniversitelerin bu kapsamda düşünülmesi dönemin

aktörleri tarafından yönetmeliğin amacı dışında yorumlandığını göstermektedir. Yine 1982’de “Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık Kıyafetine Dair Yönetmelik” de adından anlaşılacağı üzere personelin kılık kıyafetiyle ilgili bir düzenlemedir ve üniversite öğrencilerine uygulanması düzenlemenin özüne aykırıdır.

Türkiye gündemine ilk kez başörtüsü meselesinin girişi 1964 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni birincilikle bitirmiş olan başörtülü bir öğrencinin mezuniyet konuşmasının engellenmesiyle başlamış, yasak ile ilgili ilk hukuki düzenleme ise 1981 yılında yapılmıştır (Cindioğlu, 2010, s.33). 1967 yılında ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde yapılan bir eylemle başörtüsü meselesi gündemi devam etmiş, 1997 yılında Anayasa Mahkemesi’nin almış olduğu bir kararla yasaklanmış, ancak 2008 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle serbest hale gelmiştir (Toruk, 2011).

Türkiye’nin gündemini uzunca yıllar meşgul eden ve toplumda kutuplaşmalara yol açan ana eksen sorunların başında gelen (Başkan, 2009) başörtüsü meselesi dünyada hiçbir ülkede Türkiye kadar üzerinde bu kadar tartışılan bir mesele olmamıştır. Bu aynı zamanda Türkiye’nin hem birinci hem de gündemden düşmeyen önemli bir meselesi halini almıştır (Toruk 2011). Türkiye’de başörtüsü meselesinin gündemde bu kadar uzun süre tutulması ve tartışılmasında şüphesiz ki üniversitelerin rolü büyüktür. Çeşitli dönemlerde birçok kurumun baskısı altında hareket eden üniversiteler zaman zaman orduyla birlikte hareket etmiş ve başörtüsü yasağında etkin aktörlerden biri olmuştur. Yasak sadece üniversiteye alınmamakla kalmamış aynı zamanda not kırma tehditleriyle de farklı bir boyutta tezahür etmiştir (Genç ve İlhan, 2012).

Türkiye Batı’nın aksine modernleşme sürecini kendi iç dinamiklerinin harekete geçmesiyle değil, Batı’ya kopyalayarak devlet otoritesi tarafından uygulamaya çalışmış ve bu da devletle toplum arasında çatışma alanları yaratmıştır. Başörtüsünün bir sorun olarak Türk toplumsal hayatına girmesi bu tip bir modernleşme şekline bağlanmış ve böyle bir durum toplumun farklı kesimleri arasında çatışmalar meydana getirmiştir. Bu bir yandan modernleşme sürecinin inşası için mücadele edenlerle diğer yandan kendini bu modernleşme sürecinin içerisinde bulan halk kitlelerinin karşı karşıya gelmesidir. 28 Şubat Postmodern Darbesi olarak tanımlanan süreçte öğrencilerin üniversitelere başörtüsüyle girmelerini yasaklayan bürokratik oligarşi, bununla başörtüsünü kamusal alandan dışlamaya çalışmıştır. Kendini her şeyi bilmeye muktedir sayan söz konusu bürokratik oligarşi, halkın cahil olduğunu, politika üretme süreçlerinde halkın bulunmasının gerekli olmadığını, halk için neyin yanlış neyin doğru olduğuna karar verecek ve bu doğrultuda devletin ana ilkelerini belirleyecek olanın kendileri olduğunu düşünmüştür (Başkan, 2009, s.109-134).

Yukarıda ifade edilen anlayışa göre politika üretme sürecinde halkın onayının alınmasına gerek görmeyen bürokratik oligarşi, politika üretme sürecine dâhil edilmemesi gerekenlerin başında başörtülülere görmüştür (Başkan, 2009, s.109-134). Tam da bu noktada RP ve üniversiteler arasındaki gerilimin çıkış noktasını başörtüsü meselesi oluşturmuştur. RP’nin başörtüsü konusundaki hassasiyeti ile üniversitelerin bu konudaki tavrı gerilimi artırmış ve tartışmaların alevlenmesine yol açmıştır (Işık, 2018).

Normlar hiyerarşisine göre herhangi bir düzenleme kendi üstündeki norma aykırılık teşkil edemez ilkesine rağmen 28 Şubat sürecinin akabinde yasaklar genelgeler aracılığıyla yürütülmüştür (Altınöz ve Saka, 2011). 28 Şubat tarihli MGK toplantısının kararları doğrultusunda üniversitelerde İslami kesime karşı baskıları artırmış; başörtüsü, saç, sakal ve kılık kıyafet konusunda belli bir yaşam tarzını seçen insanlara karşı üniversite yönetimleri tarafından mücadele başlatılmıştır (Ceylan, 2012, s.82). Başörtüsü yasağının sistemli bir şekilde hayata geçmesi İstanbul Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiş (Kerem, Yılmaz, v.d. 1999, s.45), dönemin İstanbul Üniversitesi rektörü Bülent Berkarda üniversitelerdeki başörtüsü yasağını başlatmış ancak bu uygulama en keskin bir şekilde 1997-2005 yılları arasında İstanbul Üniversitesi rektörü Kemal Alemdaroğlu tarafından uygulanmıştır (Özer, 2005, s.29-30). 1997 yılında rektörlüğe gelen Kemal Alemdaroğlu, öğretim üyeleriyle yaptığı toplantıda ‘ilmi çalışmalarla değil ülkenin en büyük sorunu olan başörtüsü sorunuyla uğraşın’ talimatını vermiştir (Kerem, Yılmaz, v.d. 1999, s.45). Bu konudaki kararlılığını yayınladığı bir genelge ile de netleştirmiştir. Ateş (1999, s.207), İstanbul Üniversitesi’ni başörtüsü yasağı uygulamasının pilot üniversitesi olarak nitelendirmiş, Alioğlu (2022, s.32), İstanbul Üniversitesi’nin bu yasakçı tutumunun Anadolu’nun diğer üniversiteleri tarafından örnek alındığını ve buralarda da yasakçı uygulamaların başladığını ifade etmiştir.

Yükseköğretim kurumları tarafından uygulanan başörtüsü yasağı Türkiye’deki herhangi bir yasa tarafından meşru gösterilecek bir yanı olmamasına rağmen (Altınöz ve Saka 2011) dönemin YÖK Başkanı Kemal Gürüz, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan bir genelgeye dayanarak üniversite yönetimlerine başörtülü öğrencilerin üniversiteye alınmama talimatı vererek başörtüsünün üniversitede yasaklanmasını istemiştir (Toruk, 2011). Anayasa’da kadınların kılık kıyafeti konusunda hiçbir kurum ya da amire müdahale etme, karar alma ve yasaklama gibi bir yetki tanınmamış, bu konuda düzenleme yapma yetkisi anayasa, uluslararası antlaşmalar, kanunlar, tüzükler ve yönetmeliklere bırakılmıştır (Altınöz ve Saka 2011). Buna rağmen başörtüsü yasağında uygulayıcı konumda olan amirler, rektörler, öğretim üyeleri sorumluluktan kaçmak için yasayla bu işi yaptıklarını söylemiş, ancak yasanın sınırlarını istedikleri gibi çizme keyfiyetini göstermeyi ihmal etmemişlerdir (Işıker, 2011). Bunun en net örneklerinden bir tanesi olan İstanbul Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü’nde okuyan tesettürlü öğrencilerden otuzu başını açmadığı için toplu bir şekilde derslerden bırakılmalarıdır (MAZLUMDER, 1998, s.161). Bu olaylardan önce 1994 yılında 380 kadın akademisyen Tansu Çiller’e başörtülü öğrencilerin eğitim özgürlüğünü kısıtladıklarını belirten bir mektup yazmışlardır (MAZLUMDER, 1998, s.131). 1995 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Meslek Yüksekokulu mezuniyet törenine başörtüsüyle gelmek

isteyen öğrenciler engellenmiş, konuşmaya çalışan başörtülü öğrencilerin ağız kapatılarak konuşma haklarının olmadığı söylenmiştir. Hatta törende bulunan üniversite yönetimi tarafından başörtülü öğrencilerin kesinlikle konuşma yapmaması gerektiği yönünde emirler verilmiştir (www.youtube.com, erişim tarihi 05.08.2023). Başörtülü öğrencilerin diğer bazı öğrenciler tarafından engellenmesi ve orada bulunan yöneticiler tarafından konuşturulmamaları gerektiği yönünde emirler verilmesi, bu durumun önceden planlanmış olduğu şüphesini uyandırmaktadır.

Tüm bu olaylar 28 Şubat'a giden sürecin bir yapı taşı olma özelliğini taşımıştır. Işker (2011) bu tür olayların sıklıkla 28 Şubat döneminin başladığını ve bu dönemde olayların daha yaygın bir hal alarak mağduriyetleri artırdığını belirtmiştir. Toruk (2011), 1998 yılına gelindiğinde disiplin suçu alanların dışında başörtüsü yasağına uymadığı gerekçesiyle üç bine yakın öğrencinin okuldan uzaklaştırıldığını, 1999 yılında bu yasakların açık öğretim fakültelerini, 2001 yılına gelindiğinde ise özel üniversiteleri de kapsayacak şekilde genişletildiğini ifade etmiştir.

Uluslararası bir sözleşme olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkını düzenleyen Ek. 1 Protokol 2. Maddesi⁵ ile özel yaşama saygı, din ve vicdan hürriyeti, düşünce özgürlüğü gibi alanları düzenleyen 8, 9 ve 10. maddeleri bu yasaklarla açıkça ihlal edilmiştir (Altınöz ve Saka, 2011). 1982 tarihli anayasamızın temel hak ve hürriyetleri düzenleyen 13. Maddesi, bu hak ve hürriyetlerin ne şekilde kısıtlanabileceğini ve bu kısıtlamanın bir kanunla olabileceğini, bu kanunun demokratik toplum düzenini ihlal edecek bir niteliğe sahip olmaması, bu temel hak ve özgürlükleri kullanırken üçüncü kişilerin hak ve yükümlülüklerini kısıtlamayacak şekilde kullanılmasını gerektirir. Buna rağmen başörtüsü yasağının kanunda belirtilen herhangi bir dayanaktan yoksun olarak uygulandığı görülmektedir (Altınöz ve Saka, 2011).

Başörtüsü üzerinden üniversitelerin sürece dâhil olmaları ve süreci yönetme rollerine bakıldığında, toplumu laik-dinci ekseninde kutuplaştırmaya götürdüğü ve ülkenin geleceği ve ulus bütünlüğü gibi argümanlarla irtica karşıtı bir kamuoyu oluşturma çabası içerisine girilmiş olduğunu söylemek mümkündür. Yasaklara karşı direnen öğrencilere kolluk kuvvetleriyle müdahale yolu açılmış, ayrıca ülkenin kaotik bir ortama sürüklenmesine yol açarak askerinin müdahalesi meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

28 Şubat sürecinde insanların yaşam tarzlarına müdahalenin en açık örneklerinden birini oluşturan ikna odaları İstanbul Üniversitesi tarafından başlatılan ve akademisyenler aracılığıyla öğrencilere psikolojik şiddetin uygulandığı bir yöntem olarak tarihe geçmiştir (Işık, 2018). Öğrencilere eğitim ve başörtüsü arasında tercih yapmaları yönünde sözde ikna etme ancak özü itibarıyla öğrencilerin başlarını açmaları konusunda baskı uygulanan bu odalarda öğrencilere dayatmalarda bulunmuş ve aksi yönde davranışlarının burslarının kesilmesi gibi tehditlerde bulunularak insan haklarına aykırı eylemlerde bulunulmuştur.

Psikolog, polis ve akademisyenler tarafından uygulanan (Eraslan, 2007, s.138) ve adına ikna odaları denilen ancak ikna etme gibi bir amaç taşımayan, dayatmacı ve karşı tarafı düşman olarak gören bu yöntemle psikolojik baskılar uygulanmış ve bu odalar birer propaganda aracına dönüştürülmüştür (Özer, 2005, s.26).

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadroları Osmanlı'nın son dönemlerindeki modernleştirme politikalarını miras almış ve toplumu üstten dayatmalarla şekillendirmeye çalışmıştır. Gerek erken cumhuriyet döneminde gerekse de çok partili siyasal hayata geçildikten sonraki dönemde yapılan baskı ve askeri müdahalelerle toplum dizayn edilmeye çalışılmış ve halka rağmen halk için dayatmacı politikalar uygulanmıştır. 28 Şubat, halkın benimsediği değerler karşısında ordunun ve ordu tarafından örgütlenmiş kurumların halkın değerlerini hiçe sayarak darbe yaptığı bir süreçtir. Bu darbeler genellikle büyük kayıplarla sonuçlanmış ve ülkede ekonomik, siyasal ve sosyal gerilemeler yaşanmıştır.

Ülkemiz hariç dünya genelinde tarihin hiçbir döneminde özgürlükler üniversiteler tarafından kısıtlanmamıştır (Aktay, 2012, s.34). Türkiye'de bir kesim için üniversitelere girişlerinin engellenmesi ve özgürlüğü kısıtlayıcı uygulamalar hiçbir dönemde görülmemiştir. Ancak ülkemizdeki üniversiteler asıl amaçlarını bir kenara bırakıp siyasal ve ideolojik saplantılarıyla büyük mağduriyetler meydana getirmiştir.

Başörtüsü yasağına yönelik uygulamaların hukuki bir zeminden yoksun olduğunu anlamak için anayasaya ve yasalara bakmakta yarar vardır. Buna rağmen yükseköğretim kurumları yasakçı tavırlarından vazgeçmemiş ve bu yasaklarına dayanak olarak Anayasa Mahkemesi ve Danıştay'ın vermiş oldukları kararları göstermişlerdir. Oysa anayasanın 125. Maddesinde; yargı makamlarının yasa yapma yetkilerinin olmadığı, ancak idari işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğunun denetlemesiyle görevli olduğu, idarenin de yürütme görevini kanunlarda belirtilen usul ve esaslara göre yerine getireceği hükmü açıktır. Herhangi bir hakkın kısıtlanması ancak kanunla olabilir hükmüne rağmen yasakların kanunlara aykırı bir şekilde uygulanması ve TCK'nın 112. maddesine göre öğrencilerin eğitim haklarının ellerinden alınmasıyla suç işlenmiştir (Altınöz ve Saka, 2011, s.23).

⁵ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek. 1 Protokol Madde 2

28 Şubat irtica adı altında İslami muhafazakâr kesime karşı yapılmış bir darbedir. Ancak bu süreçten sadece İslami muhafazakâr kesim etkilenmemiş, toplumun birçok kesimi bu olaylardan etkilenmiş ve ülke demokrasisi kesintiye uğramıştır.

Üniversitelerde uygulanan yasaklar, yasakçı zihniyet tarafından özellikle başörtülü öğrencilere karşı sert bir tavır takınmış ve başörtüsüyle okula ve dersliklere girmeye çalışan öğrencilere çeşitli zorluklar çıkartılmıştır. İstanbul Üniversitesi'nin Öğrenci Yönetmeliği'nin 9. maddesinde belirtilen derse alınmama şartı olarak öğrenim ücretini yatırmayıp kayıt yenilememe olarak belirtilmiş olmasına rağmen üniversite yönetimi kendi çıkartıkları yönetmeliğe aykırı davranarak başörtülü öğrencileri derse almamıştır. Bu yasağın savunucuları başörtüsüyle derse girmekte ısrar edenleri ya yok yazmış ya da derse engel oldukları gerekçesiyle dersi işlememiş ve ilgili öğrencileri disipline sevk etmiştir. Tüm bu yasakçı uygulamalar gerek anayasamızın özüne gerekse de uluslararası hukuka aykırı faaliyetlerdir. Zira anayasamızın 10. maddesine göre "kimse rengi, ırkı, cinsiyeti, siyasi düşüncesi, dili, dini ve mezhebi gibi sebeplerle ayrımcılığa tabi tutulamaz". Bu hem kanun önünde hem de idari makamların iş ve işleyişlerinde geçerlidir. Yükseköğretim kurumları bu yasakçı uygulamalarını 28 Şubat 1997 yılındaki Milli güvenlik Kurulu'nda alınan kararlar doğrultusunda uygulamış ve bu darbeye askerle işbirliği yaparak darbenin sivil ayağını oluşturan aktörlerden olmuştur.

Oysa toplumsal hayatın kolaylaştırılması ve daha iyi bir yaşam alanı oluşturulması için var olması gereken ve çalışmanın başında da belirtildiği gibi misyon ve amaçları arasında eğitim-öğretim, temel bilimsel araştırmalar ve toplumsal hizmetler olan üniversiteler, bu amaçlarının dışına çıkmış, 28 Şubat Darbe sürecinde ve devamında ordunun talepleri doğrultusunda hareket etmiştir.

Etik Beyan ve Açıklamalar

1. Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada çıkar çatışması yoktur.

2. Yazar Katkı Oranı Beyanı

Yazarın çalışmaya katkısı %100'dür.

3. Etik Kurul Bilgileri Beyanı

Tarafınca yapılan bu bilimsel araştırmada etik kurul kararı gerektirecek herhangi bir faaliyet/çalışma bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akın, Ş.(2016). Darbeler ve Batı Medyası: 28 Şubat Darbesi Üzerinden Bir Analiz. Liberal Düşünce Dergisi, 84, s. 35–56.
- Aktay, Y. (2012). Bir İbret Konusu Olarak 28 Şubat. A. Babacan (Ed.), Binyılın Sonu/28 Şubat Süreklilik ve Kopuş C.III içinde. Pınar Yayınları: İstanbul.
- Altınöz, G.B., Can Saka, Y. (2011). Dünü Bugünü Yarınıyla Başörtüsü Meselesi. Arge Enstitü.
- Antalyalı, Ö.L. (2007). Tarihsel Süreç İçerisinde Üniversite Misyonlarının Oluşumu. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (6), s. 25–40.
- Ateş, T. (1999). Üniversiteler: Bitmeyen Şarkı. Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Başkan, B. (2009). Başörtüsü Sorunu ve Meşrulaştırılmayan Yasakçılık. Liberal Düşünce Dergisi, 14(55), s.109–34.
- Bölükbaşı, M. (2012). Milli Görüş'ten Muhafazakar Demokrasiye: Türkiye'de 28 Şubat Süreci Sonrası İslami Elitlerin Dönüşümü. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 1(2), s. 166–87.
- Ceylan, N. (2012). Sivas'ta Yaşananlar Bir Senaryonun Yürürlüğe Konuşuydu. A. Babacan (Ed.) Bin Yılın Son/ 28 Şubat: Süreklilik ve Kopuş Cilt II içinde. Pınar Yayınları: İstanbul.
- Çiftçi, Ş. (2022). 28 Şubat ve Sürecin Aktörlerinin Değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne.
- Cindioğlu, D. (2010). Başörtüsü Yasağı ve Ayrımcılık: Uzman Meslek Sahibi Başörtülü Kadınlar. TESEV Yayınları: İstanbul
- Demir, R. (2008). Üniversitelerin Dünü, Bugünü, Yarını. Palme Yayınları: Ankara.
- Demirkol Özer, G. (2005). Psikolojik Bir İşkence Metodu Olarak İkna Odaları. Beyan Yayınları: İstanbul
- Diñer, Ömer. 1998. *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. İstanbul: Beta Yayınları.

- Dogramacı, İ. (2007). Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimi. Meteksan A.Ş.: Ankara. <http://www.eminencecy.com/english/annousment/13>. Türkiye’de ve Dünya’da Yüksek Öğretim Yönetimi/ATT00035.pdf.
- Eğitim Bir-Sen. (2014). Rakamlarla 28 Şubat Raporu. Ankara. https://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/28_subat_rapor_web.pdf.
- Eraslan, S. (2007). 28 Şubat 1997’nin Hedefindeki Kadın Kimliği. 28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi içinde. Birey Yayıncılık: İstanbul
- Erdem, A. R. (2005). Üniversitenin Var Oluş Nedeni (Üniversitenin Misyonu). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(17), s. 75–86.
- Erdoğan, Mustafa. 1997. *Rejim Sorunu*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Eren Alioğlu, I. (2022). Örtülü Gelişmeler: Başörtüsü Raporu Ekim 1998. Hukukçular Derneği: İstanbul.
- Genç, Ö. & Ebru, İ. (2012). Başörtüsü Yasağına İlişkin Değerlendirme ve Öneriler. TESEV Yayınları: İstanbul.
- Göle, N. (2000). La Laicite, l’espace Public et Le Defi Islamiste En Turquie. Confluences Mediterranee, 33(90), s. 85-93.
- Gürüz, K. (2001). Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim - Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemi. ÖSYM Yayınları: Ankara.
- Halit, Y. (2005). Türk Silâhlı Kuvvetleri ve Millî Savunm Hizmeti. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54(4), s. 375–430.
- Işık, M. (2018). 28 Şubat Postmodern Darbe Sürecinde Rol Oynayan Aktörler Hakkında Bir Değerlendirme. Dicle Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır
- Işıker, D. (2011). Bir Zorunluluk Alanı Olarak İçerisi ve Dışarı 28 Şubat ve Başörtülü Kadınlar: Bir Zihinsel ve Ruhsal Dönüşümün Anlatıl(a)Mamış Hikayesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Kerem, T., Melek, Y. vd. (1999). Baş Üstüne Fotoğraflarla Başörtüsü Yasağının Yakın Tarihi. Akder & Kırkambar Yayınları: İstanbul.
- Kocabaş, S. (1998). Postmodern Darbe Süreci 28 Şubat’a Doping. Vatan Yayınları: İstanbul.
- Kongar, E. (2000). 28 Şubat ve Demokrasi. Remzi Kitapevi: İstanbul.
- MAZLUMDER. (1998). *Bütün Yönleriyle Başörtüsü Sorunu*. Mazlumder İstanbul Şubesi Yayınları: İstanbul.
- Memiş, Ö. B. (2019). 28 Şubat Sürecinin Yükseköğretimdeki Yansımaları. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon.
- Öcal, B. (2009). 12 Eylül’den 28 Şubat’a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Blimlerde Diyaloglar, 1(4), s. 1–62.
- Özipek, B. B. (2012). 28 Şubatta Üniversite: Muhtıranın Kampüsteki Gölgesi. A. Babacan (ed.). Bin Yılın Sonu 28 Şubat: Süreklilik ve Kopuş Cilt III içinde. Pınar Yayınları: İstanbul.
- Özipek, B. B. (2005). 28 Şubat ve İslamcılar. T. Bora & M. Gültekin (ed.) Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslamcılık (640-651) Cilt 6 içinde. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Özkaya, C. (2012). 28 Şubat Talebi Olan; Vaadi Olmayan Bir Darbedir. A. Babacan (ed.). Binyılın Sonu/28 Şubat Süreklilik ve Kopuş, C.II içinde. Pınar Yayınları: İstanbul.
- Öztunalı, Ö. (2009). Üniversiteler Tarihi ve Vakıf Üniversiteleri. İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Ramazanoğlu, F. & Birsen, B. (2006). Örgütlerde Vizyon ve Misyon Kavramı. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 5(1), s. 52–56.
- Saklı, A.R. & Akdoğan Akbulut, H.T. (2017). Dünyada ve Türkiye’de Üniversitelerin Tarihi Gelişimi. A.R. Saklı (Ed.) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Öğrenci ve Akademisyenleri İle Rize Halkının Karşılıklı Algı ve Beklentileri (123-143) içinde. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları: Rize.
- Tekeli, İ. (2003). Dünya’da ve Türkiye’de Üniversite Üzerinde Konuşmanın Değişik Yolları. Toplum ve Bilim Dergisi, 97, s. 123–43.
- Tezcan, G. & Yılmaz, S. (1997). Direniş Büyüyor. Yeni Şafak Gazetesi.
- Toruk, İ. (2011). Türkiye’de Başörtüsü Sorunu ve Yazılı Medyada Sunumu. Türkiyat araştırmaları Dergisi, (30), s. 483–

Tunahan, Ö. (2015). 28 Şubat Süreci: Post-Modern Darbenin Sosyo-Politik Dinamikleri ve Toplum Desteği. *Bilgi Dergisi*, 30(Yaz), s. 23–41.

Uyar, H. (2020). Türkiye’de Askeri Darbeler ve Nedenleri Üzerine Bir Analiz Denemesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XX(Özel Sayı), s. 77–96.

YÖK. (2007). Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi. Yükseköğretim Kurulu: Ankara.

https://www.youtube.com/watch?v=H9b43_1A